

Handläggare
Fredrik Linder
Telefon: 08-508 317 79
Mats Hayen
Telefon 08-508 282 44

Till
Kulturnämnden
2020-08-25

Betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21). Svar på remiss från Kulturdepartementet (KS 2020/830)

Förslag till beslut

Kulturförvaltningen och Stadsarkivet föreslår att kulturnämnden beslutar:

1. Kulturnämnden godkänner och överlämna förvaltningarnas gemensamma tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen
2. Ärendet justeras omedelbart

Robert Olsson
Kulturdirektör

Lennart Ploom
Stadsarkivarie

Sammanfattning

Utredningen om ett museum om Förintelsen har haft i uppdrag att föreslå hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. Utredningen har lämnat sina förslag i betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21). Utredaren föreslår att ett museum byggs upp som syftar till att fördjupa, bibehålla och utveckla kunskaperna om hur Förintelsen möjliggjordes, vad som skedde i Europa under andra världskriget och hur Sverige agerade. Museets inriktning föreslås vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen som historiskt skeende och lyfta fram berättelser från överlevande med anknytning till Sverige.

Utredningens huvudförslag är att museet inrättas i form av en ny, fristående myndighet. Utredningen har vidare bedömt museets resurs- och lokalbehov och föreslår att en ny museibyggnad uppförs för museet. Vad gäller frågan om lokalisering lämnar utredningen inget förslag.

Stadsarkivet anser att det är av stor betydelse att ett Sveriges museum om Förintelsen etableras som en självständig, stark och långsiktigt relevant museal kunskapsinstitution. Verksamheten kan därmed säkerställas att minnena av Förintelsen aldrig tillåts förblekna. Kulturförvaltningen och Stadsarkivet anser vidare att betydelsen av Sveriges museum om Förintelsen bör manifesteras genom att museet ges en central placering i huvudstaden.

Underlag för beslut

Underlaget utgörs av remissbrev från kommunstyrelsen i Stockholms stad, betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21) samt regeringens remiss. Stockholms stad har beviljats anstånd för svar senast den 25 september 2020. Förutom kulturförvaltningen har ärendet även remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden och rådet för Agenda 2030.

UTLÅTANDE

Remissen

Utredningen om ett museum om Förintelsen har haft i uppdrag att föreslå hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen kan inrättas i Sverige. Utredningen har lämnat sina förslag i betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21). Utredare har varit professor Birgitta Svensson.

Utredaren menar att inrättandet av ett museum markerar att Förintelsen, även om den inte genomfördes på svensk mark, hänger ihop med Sveriges historia och att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige är en del av Sveriges kulturarv. Ett museum syftar till att fördjupa, bibehålla och utveckla kunskaperna om hur Förintelsen möjliggjordes, vad som skedde i Europa under andra världskriget och hur Sverige agerade. Förintelsen är en avgörande händelse i Europas historia, inte bara för de miljoner som förföljdes och mördades utan även för efterkrigstidens syn på humanism och etik. Utredaren föreslår att ett fokus ska ligga på hur samhället och historien förändrats och fortfarande påverkas av Förintelsen. Museets inriktning föreslås vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen som historiskt skeende och lyfta fram berättelser från överlevande med anknytning till Sverige.

Utredaren framhåller att Förintelsen bör behandlas i en bred historisk kontext och olika grupper som föll offer för nazismen uppmärksammas. Därtill bör Sveriges agerande i relation till

Förintelsen och Nazityskland belysas på ett fördjupat och problematiserande sätt. Museet bör vidare i tillfälliga utställningar och programverksamhet kunna diskutera andra historiska och samtidsorienterade frågor som relaterar till museets verksamhetsområde. Museet bör även kritiskt diskutera hur minnet av Förintelsen riskerar att missbrukas och förvrängas både i Sverige och internationellt samt uppmärksamma olika former av förnekelse av Förintelsen och historierevisionism. En förutsättning för detta är bland annat att dokumentation från överlevande – berättelser och vittnesmål, dokument, fotografier, föremål och annat material – bevaras och tillgängliggörs så materialet kan användas för forskning och förmedling till allmänheten. Det inbegriper kunskap om och dokumentation av vad som hände offren för nazismen både innan, under och efter kriget, då många började om sina liv i Sverige. Det kräver även kunskap om och dokumentation av hur Sverige och svenska medborgare handlade i relation till Förintelsen och nazismen.

Utredningen föreslår att museets uppdrag bör omfatta att: främja kunskap om Förintelsen och Sveriges relation till Förintelsen i en bred historisk kontext samt bevara och förmedla berättelser från överlevande med anknytning till Sverige; bygga upp och förvalta en samling bestående av berättelser, föremål och dokument samt vetenskapligt bearbeta samlingen; bedriva utställningsverksamhet och annan pedagogisk verksamhet; bedriva forskning i samverkan med universitet och högskolor samt förmedla kunskap grundad på forskning inom sitt verksamhetsområde; stödja regionala och lokala museer, arkiv och bibliotek inom sitt verksamhetsområde; samverka med myndigheter och andra aktörer, inklusive det civila samhällets organisationer samt bedriva internationellt samarbete.

Utredningens huvudförslag är att museet inrättas i form av en ny, fristående myndighet. Motivet till detta är bland annat att myndighetsformen ger bäst möjlighet för verksamheten att kunna utformas utifrån egna prioriteringar och långsiktiga strategiska målsättningar. Därtill är en myndighet den lämpligaste lösningen med tanke på den interna styrningen och uppföljningen. Utredningen konstaterar vidare att det internationellt är vanligast att museer om Förintelsen organisatoriskt är inrättade som egna verksamheter och att detta gynnar möjligheten att bygga upp undervisnings- och framför allt forskningsverksamhet kopplad till museet.

Som alternativ bedömer utredningen att museet kan inrättas inom

en befintlig museimyndighet, förslagsvis inom Statens försvarshistoriska museer eller Statens historiska museer. Båda dessa myndigheter har museikompetens som kan komma till nytta i uppbyggnaden av det nya museet, särskilt när det gäller att samla in, dokumentera och förvalta föremål och arkivmaterial. Ett ytterligare alternativ är att museet inrättas inom Forum för levande historia, som redan bedriver bland annat pedagogisk verksamhet om Förintelsen. Detta kräver dock att myndigheten omorganiseras och ges ett förändrat och mer renodlat uppdrag, där den museala verksamheten utgör grunden.

Utredningen har bedömt museets resurs- och lokalbehov och föreslår att en ny museibygnad uppförs för museet. En ny byggnad motiveras bland annat av att en sådan kan utformas på ett sätt som kan stärka den publika verksamheten och bidra till intresset för att besöka museet. Vad gäller frågan om lokalisering lämnar utredningen inget förslag. Dock anser utredningen att regeringen bör överväga att förlägga museet på en plats med en i sammanhanget historisk betydelse. Det är också viktigt att det finns närhet till akademiska institutioner för museet att samverka med liksom att museet kan ha en hög publiktillströmning, inte minst av skolelever.

Utredningen föreslår att insamling av berättelser, föremål och annat material från överlevande med anknytning till Sverige ska inledas skyndsamt med tanke på den höga åldern bland kvarvarande överlevande. Därför bör insamling ske i samverkan med ett lämpligt museum under tiden organisationskommittén förbereder inrättandet av museet. Därtill ska insamling ske i samverkan med forskare och civilsamhällesorganisationer, bland annat judiska och romska organisationer. Museet bör även upprätta särskilda former för samverkan om samlingar, utställningar och dokumentation med läns museerna och Judiska museet. Denna samverkan föreslås finansieras med särskilda medel. Därtill föreslås att regeringen ger museet medel för att inventera och samla in dokumentation av romska överlevande i samverkan med ett lämpligt universitet eller högskola och romska kulturorganisationer.

Att museet har en gedigen forskningsanknytning är fundamentalt för verksamheten. Utredningen föreslår därför att museet ges medel för att initiera samverkan med ett eller flera lärosäten och att museet och lärosätena gemensamt finansierar en forskningsmiljö, samt att en professor inrättas som en del av detta samarbete och att professorn kan tjänstgöra som forskningschef vid museet. Det är därtill av central betydelse att museet har ett forskningsråd.

Utredningen bedömer att museets totala anslag efter en uppbyggnadsfas bör vara cirka 63 miljoner kronor, givet huvudförslaget, men kan bli mindre om museet inrättas inom en befintlig museimyndighet, cirka 54 miljoner kronor.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av avdelningen Museer och konst inom kulturförvaltningen. Stadsarkivet har beretts möjlighet att lämna synpunkter.

Förvaltningarnas synpunkter

Kulturförvaltningen och Stadsarkivet ställer positiva till utredningens förslag och bedömningar. Kulturförvaltningen och Stadsarkivet anser att det är av stor betydelse att ett Sveriges museum om Förintelsen etableras som en självständig, stark och långsiktigt relevant museal kunskapsinstitution. Verksamheten kan därmed säkerställa att minnena av Förintelsen aldrig tillåts förblekna. Kulturförvaltningen och Stadsarkivet vill särskilt understryka vikten av att museet har en gedigen forskningsanknytning. Förvaltningarna delar utredarens bedömning att verksamheten bör inrättas i form av en ny, fristående myndighet. Ett rimligt alternativ kan dock vara att verksamheten inrättas som en del av Statens historiska museer. Utredningens uppskattning av kostnader förefaller vara i underkant för en verksamhet med denna höga ambitionsnivå.

Förvaltningarna anser vidare att verksamheten vid museet bör vara starkt internationellt präglad, kanske med möjlighet för besökare att med digital teknik besöka andra internationella centrum för Förintelsehistoria. På så sätt kan ämnets globala karaktär komma till uttryck. På samma sätt bör föremål och arkivhandlingar som inte finns i museets egna samlingar kunna visualiseras digitalt för besökare och forskare.

Kulturförvaltningen och Stadsarkivet anser vidare att betydelsen av Sveriges museum om Förintelsen bör manifesteras genom att museet ges en central placering i huvudstaden. Museibygnaden har i sammanhanget en särskild betydelse och måste leva upp till att det här handlar om att etablera både ett museum och en värdig minnesplats. En arkitektonisk och konstnärlig gestaltning av högsta internationella kvalitet är nödvändig för att uppnå detta.

Bilagor

1. Remisslista Betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21).
2. Betänkande Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21).